

1933 TARİHLİ BAZI VİLÂYETLERİN İLGA KARARI SONRASI HÜKÜMETE GÖNDERİLEN TELGRAF VE DİLEKÇELER

Mustafa Fırat GÜL*

Öz

Osmanlı Devleti'nin son döneminde Türkiye'de idari taksimatta yapılan değişiklikler TBMM'nin açılmasından sonra da devam etmiştir. 1920'de bazı yerleşim birimlerinin müstakil liva yapılmasının ardından pek çok kaza da benzer bir kararın alınması için TBMM'ye müracaat ettiler. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti 1926 ve 1933'te vilâyetlerin sayılarında önemli değişiklikler yapmıştır. 1926 ve 1933'te birçok vilâyetin statüsü özellikle tasarruf tedbirleri gerekçesiyle kazaya dönüştürülmüştür. 1933'te Aksaray, Cebelibereket, Çölemerik (Hakkâri), İçel, Şebinkarahisar vilâyetleri kazaya dönüştürülürken Besni, Pazarcık, Mesudiye kazaları da başka vilâyetlerin sınırlarına dahil edilmiştir. Bir anlamda dumura uğrayan vilâyetlerde yaşayan insanlar bu düzenleme ile zorluklar yaşayacaklarını, mağdur olacaklarını belirten telgraflar ve dilekçeleri başbakanlığa göndermişlerdir. Vatandaşların bu husustaki talepleri bir karşılık bulmamış ya da bulamamıştır. Devlet Arşivlerindeki belgelere göre 1933'teki ilga kararına karşı bahsi geçen vilâyet ve kazalardaki vatandaşların memnuniyetsizliği ve çaresizliği net olarak görülmektedir. İsmi geçen vilâyetlerden İçişleri Bakanlığı ve Başbakanlığa gönderilen telgraflar neticeyi etkilememiştir. İçişleri Bakanlığı'nun bu tasarısı 27 Mayıs 1933 tarih ve 2197 sayılı kanun ile neticelenmiştir. İlgâ edilen vilâyetlerden Şebinkarahisar ve Silifke (İçel) halen ilçe statüsünde iken Hakkâri 1935'te, Artvin ve Rize 1936'da, Mersin 1962'de, Aksaray 1989'da ve Osmaniye (Cebelibereket) 1996'da yeniden il olmuştur.

Anahtar Kelimeler

Aksaray, Besni, Cebelibereket, Çölemerik, İçel, Mut, Pazarcık

* Dr., Aksaray/Türkiye.
mustafafiratgul@gmail.com
Orcid No: 0000-0001-9023-4131
Makalenin Gönderilme Tarihi: 04.01.2021
Makalenin Kabul Tarihi: 10.03.2021
Makalenin Yayınlanma Tarihi: 24.03.2021
Makalenin Türü: Araştırma

TELEGRAMS AND PETITIONS SENT TO THE GOVERNMENT AFTER THE ADMINISTRATIVE ARRANGEMENT OF SOME PROVINCES IN 1933

Abstract

Changes in administrative division in the last period of the Ottoman State continued after the opening of the Turkish Grand National Assembly. After the organization of some settlements as separate livas in 1920, many districts applied to the Turkish Grand National Assembly to have similar rights. Newly founded Turkish Republic made significant differences in the number of provinces.

Status of many provinces lowered to district level especially for austerity measures in 1926 and 1933. Aksaray, Cebelibereket, Çölemerik (Hakkâri), İçel, and Şebinkarahisar provinces were converted into districts and Besni, Pazarcık, and Mesudiye districts were included in the borders of other provinces in 1933. People living in these lowered provinces sent telegrams and petitions to the office of prime minister with the worry of having difficulties by these enforcements. The demands of the citizens were not met or could not be met. Dissatisfaction and desperation of the citizens, living in these provinces and districts, to the abrogation decision of 1933 can be seen clearly in the documents of State Archives. The telegrams sent from the mentioned provinces to the Ministry of Interior and Prime Ministry did not affect the result. The draft of the ministry was concluded by May 27 1933 dated and 2197 numbered law. The abrogated provinces of Şebinkarahisar and Silifke (İçel) are still districts but Hakkari became province in 1935, Artvin and Rize in 1936, Mersin in 1962, Aksaray in 1989 and Osmaniye (Cebelibereket) in 1996 again.

Keywords

Aksaray, Cebelibereket, Çölemerik, İçel, Mut, Besni, Pazarcık

GİRİŞ

Osmanlı'nın son döneminde neredeyse her alanda kaçınılmaz olarak değişimler yaşanmıştır. II. Mahmud döneminde başlayan yenilikçi hareketler bilindiği gibi Tanzimat ile birlikte hızlanmıştır. Ortaylı'nın da dediği gibi yönetim merkezileşmiştir (2008: 430). 1876 tarihli Kanuni Esasi'nin birinci maddesinde Osmanlı devletinin tüm memleketleri, bölümleri ve mümtaz eyaletleriyle bölünmez bir bütün olduğu belirtilmiştir. 12 bölümden oluşan Kanuni Esasi'nin 11. bölümünde (108-112. maddeler) eyaletler düzenlenmiştir. 1913 yılında kabul edilen İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-u Muvakkati ile de teorik olarak kabul edilen bu ilkelerin uygulamaya yansiyacak şekilde adapte edilmesi sağlanmıştır (Taştan, 2016: 82-83). 26 Mart 1913 tarihli "*İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-u Muvakkati*" II. Meşrutiyet Dönemi'nin en önemli idari reformu olarak görülür. Kanun'a göre vilâyetler hem merkez yönetiminin taşra uzantısı hem de tüzel kişiliğe sahip bir yerel yönetim birimi olarak düzenlenmiştir (Kartal, 2013: 19).

TBMM'nin Cumhuriyet öncesinde (1921) ve sonrasında (1924) yaptığı Anayasalarda idari taksimatta önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. maddesinde "*Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet nokta-yı nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkasım olup kazalar da nahiyelerden terekkiüp eder*" (Ceride-i Resmîyye, Nr.1:1) denilirken 1924 Anayasası'nda da idari taksimat vilâyet, kaza ve nahije şeklinde sıralanmış ve nahiyelerin kasaba ve köylerden oluştuğu belirtilmiştir (Kartal, 2013: 20). Daha sonraki tarihlerde yine değişiklikler olmuştur. 1929 tarihli Vilâyet İdaresi Kanununun çeşitli hükümleri, muhtelif zamanlarda çıkarılan kanunlarla değişikliğe uğramıştır. Bu çerçevede 8 Haziran 1936 tarihinde çıkarılan 3001 sayılı kanunla 1426 sayılı kanunun mülki taksimat değişiklikleri ile ilgili kısmına ilaveler yapılmıştır (Bilgi, 2002: 337).

Cumhuriyet döneminde bu değişiklikler yapılırken vilâyetlerin sayılarında da zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. Makalenin odaklandığı 1933'teki ilga kararından önce 1926 yılında da birçok vilâyetin statüsü değiştirilmiştir. 30 Mayıs 1926 tarihli ve 877 sayılı kanun ile ilk geniş çaplı Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu yürürlüğe konmuştur. Ardahan, Beyoğlu, Çatalca, Derim, Gelibolu, Genç, Siverek, Üsküdar, Ergani, Kazan, Muş vilâyetleri ilga edilerek kaza statüsüne düşürülmüştür. Böylece vilâyet sayısı 63'e indirilmiştir (Resmi Ceride, 26 Haziran 1926, Kanun Nr.877: 1).

1926'dan sonraki önemli değişiklikler 1933'te gerçekleşmiştir. 1933 yılından birkaç sene evvelinde bazı vilâyetlerin ilga edileceği dedikodusu tahmin edileceği üzere ülkenin önemli bir kısmını tedirgin etmiştir. Örneğin Aksaray'da 1926-1933 arasında 325 sayı olarak neşredilen Aksaray Vilâyet Gazetesi'nin 23 Nisan 1930 tarihli nüshasındaki haberde "*Vilâyetimizin lağvedileceği*

hakkındaki şayianın tamamen asılsız olduğu tahakkuk etmiştir” ifadeleri kayıtlıdır (AVG, Nr.175: 5). Başka bir gazete haberinde lağvedilecek vilâyet sayısının 15 olarak düşünüldüğü yazmaktadır (Babalık, 25 Aralık 1932). Hangi şehirlerin ilga edileceği belli olmadığı için ya bunun sadece bir söylenti olması temenni edilmiş ya da merakla kanunun çıkması ve netlik kazanması beklenmiştir.

27 Mayıs 1933 tarih ve 2197 sayılı kanun bu dedikoduları sonlandırmıştır. Aksaray, Artvin ve Rize, Hakkâri, Cebelibereket (Osmaniye), İçel ve Mersin, Şebinkarahisar vilâyetleri kaldırılmıştır. Rize ve Artvin birleştirilerek merkezi Rize olmak üzere Çoruh Vilâyeti, İçel ile Mersin birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel Vilâyeti kurulmuştur (Resmî Gazete, 27 Mayıs 1933, Kanun Nr:2197). İlga kararından sonra vilâyet sayısı 57 olmuştur (Cavlak, 1990: 99).

Bazı vilâyetlerin kaldırılması ve bazılarının birleştirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığı’nca hazırlanan ve Bakanlar Kurulu’nun 19 Mart 1933’teki toplantısında arz edilecek kanun layihasında gerekçeler bulunmaktadır. Vilâyetler hakkındaki bu gerekçelere bakıldığında benzer ifadeler göze çarpmaktadır. Vilâyetlerin ilgasına ortak gerekçelerin başında nüfusun ve buna bağlı olarak da gelirin azlığı gelmektedir. Başbakan İsmet İnönü imzalı bu layihada maddeler halinde gerekçelerin izahatı vardır. Bu maddeler birleştirilerek ve sadeleştirilerek şöyle değerlendirilebilir¹.

I.VİLAYETLERİN ve KAZALARIN İLGA SEBEPLERİ

Bir il ya da ilçe kanunla kurulmaktadır. Mülkî idare sisteminde ülke il / vilâyet olarak adlandırılan bölümlere ayrılır ve illerin başında valiler bulunur. Merkezi temsil eden il yöneticisi yani vali birtakım yetkileri merkez adına kullanır ve tümünden dolayı merkeze karşı sorumludur (Sönmez, 2014, s. 240). İl ise ilçelere (kazalara) bölünmüştür. İlçenin başında kaymakamlar bulunmaktadır. “Devlet örgütünün ilçe düzeyindeki en üst yöneticisi olan kaymakam, ilde devletin temsilcisi olan validen farklı olarak, ilçede hükümetin temsilcisidir” (Sönmez, 2014: 247).

I.1.İçel

İçel Vilâyetinin merkezi bulunan Silifke 700 haneli bir kasabadır. Nüfusu azdır ve coğrafi konumu dolayısıyla ekonomik yönlerden ilerleme sağlayamamıştır. Nüfusu 91.032, yüzölçümü 9.445 km² ve umumî varidatı 302.655 liradır. Yakınında Taşucu İskelesi mevcut ise de iskelenin hiçbir ticarî ehemiyeti olmadığından bu vilâyet de ithalat ve ihracatını iç vilâyetlerimizden bir kısmının iskelesi olan Mersin ile temin etmektedir. Kısacası nüfusunun ve gelirinin azlığı sebebiyle İçel vilâyet vasıflarına sahip değildir. İki kazadan

¹ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erisim tarihi: 6.5.2020).

ibaret olan Mersin vilâyetinin yüzölçümü ve nüfusu çok azdır ve bugünkü durumuyla İçel'den farklı değildir. Bunun içindir ki ayrı ayrı sebeplerden vilâyet vasıflarına sahip olmayan bu iki vilâyet birleştirilmelidir.

Merkezi Mersin, ismi de "İçel Vilâyeti" olmalıdır. İçel vilâyetinin merkezi olan Silifke ise kaza yapılmalıdır².

I.2.Artvin ve Rize

Artvin vilâyetinin merkezi 2900 nüfuslu ufak bir kasabadır. Yüzölçümü 5.400 km²'dir. Nüfusu 89.630 ve umumî varidatı 443.456 lira iken masrafları 497.777 liradır. Geliri giderini bile karşılamamaktadır. Coğrafi konumu gelecekte de ilerlemeye müsait değildir. Gelirinin azlığı ve ekonomik faaliyetlerinin yetersizliği yüzünden vilâyette yeterli büyüme olamadığından bu şekilde bir vilâyet vasıflarına sahip değildir.

Üç kazadan oluşan ve küçük bir sahil vilâyeti olan Rize'nin hinterlandı yoktur. Coğrafi konumu gelecekte de ilerlemeye müsait değildir. Nüfusu, yüzölçümü, idari taksimat durumu açılarından bakıldığında bir vilâyet vasıflarına sahip değildir. Diğer taraftan bu iki vilâyetin [Artvin ve Rize] teşkil ettiği mntıkada coğrafi, idarî ve siyasî ehemmiyeti ve hudut vaziyeti itibari ile kuvvetli bir vilâyet teşkiline ihtiyaç vardır. Bunun içindir ki Artvin ve Rize vilâyetleri birleştirilmelidir. Merkezi Rize, ismi de ekonomik başta olmak üzere pek çok açıdan önemli bir nehir olan Çoruh'a nispetle "Çoruh Vilâyeti" olmalıdır. Ayrıca hem ekonomik ilişkileri hem de coğrafi konumundan dolayı Yusufeli kazası da Artvin yerine Erzurum vilâyetine dahil edilmelidir³.

I.3.Aksaray

Vilâyet olmadan önce Niğde'ye bağlı bir kaza olan Aksaray vilâyeti coğrafi konum itibari ile en küçük bir ilerleme gösterememiştir. Aynı zamanda kazaları ile merkez arasında ekonomik ilişkiler mevcut olmadığından bir vilâyetten sağlanması gereken fayda söz konusu değildir. Nüfusu ve geliri azdır. Aksaray'ın vilâyetliği lağvedilmelidir. Coğrafi konumu ve yegâne iskelesi Ulukışla-Niğde demiryolu üzerindeki Bor iskelesi olduğundan Aksaray merkez kazası ve Arapsun kazası Niğde'ye bağlanmalıdır. Aksaray'ın 1920'den 1933'e kadar kazası olan Şereflikoçhisar bir kaza olarak yeterli değildir. Bunun içindir ki Şereflikoçhisar kaza yerine nahiye olmalıdır. Niğde'ye bağlı Ürgüp kazası ekonomik ilişkiler itibariyle Kayseri ile bağlantılı olduğundan Niğde'den ayrılarak Kayseri'ye dahil edilmelidir⁴.

I.4.Hakkâri (Çölemerik)

Hakkâri vilâyetinin merkezi 800 nüfuslu ufak bir kasabadır. İlk değerlendirmede Irak ve İran hudutları üzerinde bir vilâyet merkezinin bulunmasının

² <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erişim tarihi: 6.5.2020).

³ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erişim tarihi: 6.5.2020).

⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erişim tarihi: 6.5.2020).

mühim faydaları düşünülmüşse de coğrafi vaziyeti itibarı ile siyasi bir ehemmiyet kazanmaya müsait değildir. Mülhakatıyla birlikte nüfusu 25.000, yüzölçümü 15.505 km²'dir. Umumi varidatı 74.000, hususî varidatı 143.000 liradır. Bu vilâyetin şehirleşmesi, ekonomik yönlerden ilerlemesi istenilen seviyeye gelememiştir. Askerî vaziyeti de dahil olmak üzere bir vilâyetin vasıflarına kavuşmuş değildir. Gelecekte de durumun değişmeyeceği, herhangi bir ilerleme sağlanamayacağı düşünülmektedir. Kısmen Irak ve İran ile ve kısmen de Van ile ticari ilişkisi olsa da ticari faaliyet bakımından yeterli seviyede değildir. Gerek nüfusunun ve varidatının azlığı ve gerek ekonomisinin bir vilâyet merkezi seviyesinde olmaması gibi mühim sebeplerden dolayı bu vilâyetin kalmasında bir fayda yoktur. Bunun içindir ki Van vilâyetine ilhakı halinde Van vilâyeti daha büyüyecek, gelişecektir.

Gevar ve Çölemerik kazalarının Van vilâyetine ve Beytüşşep kazasının da Siirt vilâyetine bağlanması uygun olacaktır⁵.

I.5.Cebelibereket (Osmaniye)

Nüfusu yaklaşık olarak 107.000 olan Cebelibereket vilâyetinin yüzölçümü pek az ve geliri giderini karşılamamaktadır. Coğrafi konumundan dolayı daha şimalden (kuzeyden) idaresi zaruridir. Bir vilâyetin vasıflarına kavuşmuş değildir. Gelecekte de durumun değişmeyeceği, herhangi bir ilerleme sağlamayacağı düşünülmektedir. Ticari yönden de yeterince gelişemiştir. Bu sebeplerden dolayı Cebelibereket'in merkezi kaza yapılmalı ve Bahçe, Dörtöyol, Ceyhan kazalarıyla birlikte Adana vilâyetine bağlanması uygun olacaktır. İslâhiye kazasının ise Gaziantep vilâyetine dahil edilmesi gerekir. Adana Vilâyetinin merkezi yine Adana kalmak üzere adı "Seyhan" olarak değiştirilmelidir⁶.

I.6.Şebinkarahisar

Şebinkarahisar vilâyetinin nüfusu 108.000, yüzölçümü 5.415 km², umumi varidatı 283.340 lira ve gideri (masrafları) 314.760 liradır. Geliri kendi giderini bile karşılamamaktadır. Bu vilâyet kısmen Giresun ve kısmen Ordunun bir hinterlandı mesabesinde. Coğrafi konumu itibarı ile gelecekte de gelişebileceği düşünülmemektedir. Sivas hattının kuzeye uzatılması halinde bile ancak Suşehri kazası bir derecede inkişaf edebilir. İhracat hemen yok gibidir. Askerî bir ehemmiyeti de haiz değildir. Gerek varidatının azlığı ve gerek iktisadiyatının bir vilâyet merkezi mertebesinde inkişaf edememesi gibi mühim sebeplerden dolayı halihazır şekliyle bir vilâyet vasfına sahip değildir. Bundan dolayı vilâyetin lâğvı, Şebinkarahisar, Alucra kazalarının Giresun vilâyetine bağlanması ve coğrafi vaziyeti itibarı ile Suşehri ve Koyulhisar

⁵ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erişim tarihi: 6.5.2020).

⁶ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erişim tarihi: 6.5.2020/06:30).

kazalarının Sivas vilâyetine bağlanması uygundur. Mesudiye kazası da Ordu vilâyetine dahil edilmelidir⁷.

II. VİLÂYETLERİN İLGA KARARINA KARŞI VATANDAŞLARIN DUYGULARI

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgede 1933'te 2197 numaralı kanunla vilâyetlikleri lağvedilen Cebelibereket, Hakkâri, Artvin, Şebinkarahisar, İçel ve Aksaray'dan Dahiliye Vekâleti'ne arz edilen arzuhal ve telgrafları bulunmaktadır. 2 Ağustos 1933 tarihli bu dosya Dahiliye Vekâleti'nden Başvekâlet Yüksek Makamına takdim kılınmıştır⁸. Aynı gün ve kararlar ilga edilen vilâyetlerden Rize ve Artvin ile Şebinkarahisar'a ait herhangi bir belge tespit edilememiştir. Vilâyetlerin ve kazaların müraacaatları incelenecektir.

İlga kararları çıkmadan dedikodusu yayılmıştır. Gazetelere yansıyan haberlerden dolayı bazı il, ilçe ve köyler tedirgin olmuştur. Çıkacak kararı engelleyebilir miyiz niyetiyle de dönemin başbakanına, içişleri bakanına telgraflar ve arzuhaller göndermişlerdir. İlginçtir ki Şebinkarahisar'dan, Artvin'den ve Rize'den tepki gösterilmemiş ya da arzuhal veya telgraf gönderilmemiştir. Varsa da -en azından- tespit edilememiştir. Şubat ayından Mayıs ayına kadar tarihleri olan telgraflar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: İlga kararından önce gönderilen telgrafların tarih sırası

Gülnar (İçel)	27 Şubat 1933
Mut (İçel)	4 Mart 1933
Silifke (İçel)	7 Mart 1933
Cebelibereket	14 Mart 1933
Mesudiye (Ordu)	23 Mart 1933
Aksaray'dan M. Sükuti	25 Mart 1933
Koçhisar	27 Mart 1933
Aksaray	28 Mart 1933
Bektik (Aksaray)	16 Nisan 1933
Devedamı (Aksaray)	16 Nisan 1933
Besni (Gaziantep)	4 Mayıs 1933
Çölemerik (Hakkâri)	6 Mayıs 1933
Pazarcık (Maraş)	19 Mayıs 1933

⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf> (erişim tarihi: 6.5.2020).

⁸ "Başvekâlet Yüksek Makamına yazılan" ve Hülâsa kısmında "Vilâyetlerin lağvedilmemesi için vaki müracaatlar H. [hakkında]" ifadeleri bulunan yazı şöyledir:

Vilâyetlerinin lağvedilmemesi talebini havi makam-ı samilerine takdim kılınıp tevdi buyrulan arzuhal ve telgrafnameler 2197 nolu kanunla Cebelibereket, Hakkâri, Artvin, Şebinkarahisar, İçel, Aksaray Vilâyetleri lağvedildiğinden vekaleti-mizce yapılacak bir muamele olmadığı cihetle leffen arz ve takdim olunur efendim.

Dâhiliye Vekili

[İmza] Hıfzı (Bu isim sonradan el yazısı ile yazılmıştır) (BCA, 030-10-66-441-5).

II.1. Aksaray

Aksaray'ın 1920-1933 arasında kazaları olan Koçhisar'dan, Arapsun'dan ve bazı köylerden tepki telgrafları gönderilmiştir. Bu telgraflar burada değerlendirilecektir. Aksaray'ın 1920-1933 arasındaki idari taksimatı şöyledir:

1920'de Aksaray liva olmuştur (BCA, 030-18-1-1-1-14-2). 14 Teşrinievvel 1336 [1920] tarih ve 40 sayılı "Aksaray'ın Livâ Hâline İfrâğına Dâir Kânun" maddeleri aynen şöyledir (Ceride-i Resmiye, 21 Mart 1337, No. 7):

Madde 1. Merkezi Aksaray Kasabası olmak ve Aksaray ve Arapsun ve Koçhisar kazalarından mürekkep bulunmak üzere Aksaray namıyla müstakil bir liva teşkil olunmuştur.

Madde 2. İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer'iyülicradır.

Madde 3. İşbu kanunun icrasına Heyet-i Vekile memurdur (ATASE, A: 1/4582, D:7, F:84 Numara:5900; ATASE, A:1/4282, D:7, F:84-1).

Aksaray merkez haricindeki arzuhaller ve telgraflar göstermektedir ki ilga kararına tepkinin asıl ve önemli sebebi idari taksimattaki bu değişiklik sonrası ulaşımda yaşanacak sıkıntılardır. Aksaray'ın kuzeydoğusundaki köyler yeni il merkezlerine yani Niğde'ye ulaşmak için yaklaşık olarak 25 saat ve öncesine göre daha çok çaba ve para harcamak zorunda kalacakları için ilga kararına diğer köylülere nispeten daha fazla tepki göstermişlerdir.

II.1.1. Merkezden giden arzuhal ve telgraflar

"Aksaray Vilâyeti Halkının Dilekleri" başlığı altında yazılmış olan arzuhal kaza rütbesine düşürülecek şehrin tepkisidir. Dilekçede, vilâyetliği kaldırılacak olan *Aksaray'ın bunu hak etmediği hissi olarak değil de rakamlara dayanarak anlatılacaktır* ifadesi hemen yazının başlarındadır. Aksaray'ın Niğde'ye ve Kırşehir'e benzemediği, geniş bir arazisi ve verimli ovalara sahip olduğu, Aksaray'ın komşuları olan Nevşehir, Arapsun, Koçhisar, Sultaniye, Ereğli kazalarına mesafe olarak oldukça yakınlığını ve ekonomik ilişkilerin sıkı olduğunu ifade etmişlerdir. Demiryolu bağlantısı olmamasına rağmen Aksaray'ın iktisadi yönden Niğde'den üstün olduğu bunun da bir tesadüf olmadığı, ticarete tarihi tecrübeye sahip olunduğu açıklanmıştır. Aksaray ile Niğde'nin hiçbir münasebetinin olmadığını, demiryolu bağlantısı için Ereğli istasyonunu tercih ettiklerini de eklemişlerdir. Aksaray'ı Niğde ile kıyaslamalarından sonra Cumhuriyet Hükümetinin verdiği kararların hep isabetli olduğu ama Aksaray'ın ilga kararının tersi olduğu yazılmıştır. Aksaraylıların bu tespiti açıkça hükümetin kararına tepkidir. Aksaray'ın Niğde'ye bağlanmasının mantıklı olmadığı, en başta coğrafi yönden iki şehir arasındaki Hasan Dağı'nın özellikle kışın ciddi bir engel olduğu vurgulanmıştır. Aksaraylıların hükümete tavsiyesi vardır: Mevcut nüfusunun azlığı bahane edilecekse, Aksaray'ın ekonomik ilişkilerinin kuvvetli olduğu Nevşehir'in başta olmak üzere Konya'nın Sultaniye (Karapınar) ve Ereğli kazalarının da

Aksaray'a bağlanmasıyla merkezi Aksaray olmak üzere Nevşehir-Arapsun-Koçhisar-Ereğli-Karapınar'dan ibaret 5 kazalı bir vilâyet teşkil edilebilir. Aksaray'ın ilgası durumunda *"başlayan ve başlayacak olan ümran ve ilerleme hareketleri duracak, sönecek ve böylelikle birikecek olan zararlar çok yüksek olacaktır"* denilerek hükümeti bu karardan vazgeçirmek istemişlerdir. Dilekçenin sonunda Aksaray'ın coğrafi konum itibarıyla avantajını, toplanan vergi miktarını, ekonomik ve ziraat yönünden durumunu aktarmadan önce *"idarî, iktisadî, içtimaî varlıkların doğurduğu ümrânı ve cumhuriyet devrine borçlu olduğumuz bu refahı yine bize temin eden cumhuriyet hükümetinin tekrar elimizden almamasını vilâyet halkı namına sunduğumuz sonsuz yüksek saygılarımızla umarız efendimiz"* notuyla nezaket çerçevesinde istirhamlarını iletmişlerdir.

Aksaray'dan Ankara'ya, doğrudan başvekil İsmet Paşa'ya çekilen bir de telgraf vardır. Telgrafı çeken kişi tarih ve kültür yazıları da kaleme alan Murat Sükuti Bey'dir⁹. Telgraf, başlığı *"Şanlı İsmet'e"* olan bir şiirdir. Başlığa bakıldığında şiirin devamında bir methiye gelecek gibi his uyandırır da Murat Sükuti Bey tatlı-sert mısralar yazmıştır. Öncelikle cumhuriyet ve öncesindeki yönetimi, günleri kıyaslayarak *"Aksaray, cumhuriyetin nurunda hak ettiği değeri gördü"* dedikten sonra oldukça önemli soruları sıralar.

Kadim bir tarihi geçmişini olan Aksaray'ın kısa zamanda ekonomik, tarım, hayvancılık yönlerinden ilerlediğini yazdıktan sonra Aksaray'ın Niğde'ye bağlanmasının nedenini sorar. Bazı mısralarında hesap soran şair telgrafının/şiirinin sonlarına doğru *"sana sığındık yüce münci", "başta ünlü İsmet'imiz vardır", "lütfu kerem bekleriz ev yurdun İsmet'i senden", "saygılar sunuyor size yurdun toprağı taşı"* gibi ifadelerle Aksaray'ın vilâyetliğinin devam etmesini saygıyla isticram eder¹⁰.

⁹ Sonradan "Karaca" soyadını alan Murat Sükuti Bey 1916'da Aksaray'da doğmuştur. Oldukça çalışkan, üretken birisidir. Pek çok gazetede, dergide yazıları neşredilen Karaca'nın kitapları da bulunmaktadır. Ordu'da memur iken evlenmiş ve hayatının sonuna kadar orada yaşamıştır. 1970'te vefat eden Karaca'nın mezarı Ordu'da bulunmaktadır.

¹⁰ BCA, 030-10-66-441-5. Şiirin tamamı şöyledir:
Şanlı İsmet'e
İstibdat devrinde pek çok idi bizim derdimiz
Nur-u cumhuriyette murada erdi yurdumuz
Nasil kıymadan anın [onun] dibine balta vurdunuz
Kesmek reva mı dikilen taze bir fidanı
Ümrânla doludur anın [onun] her köşesi meydanı
Gel de gör terakkisini yurdunun Arslan'ı
Kılınc Arslanlar yurdu bu terakki ülkesini
Düşürmek layık mı anın [onun] kazaya rütbesini
Ulu vicdanına bıraktık sen düşün ötesini
Elektrikle parlıyor [parlıyor] anın [onun] seması
Koyun sığırla doludur her bir ovası
Aksaray'dır Anadolu'nun biricik Romanya'sı
Adana'da kazandı altın madalya buğdayı
Neden bıraktınız varidatsız taşlık Niğde'yi
Fabrikamızdan unla yaparlar pideyi
Yurdunun meziyeti çok saymağa zaman dardır
Sana sığındık yüce münci bu düşüş bize ardır
Çekmeyelim gam, başta ünlü İsmet'imiz vardır

Günümüzde Ortaköy İlçesi'ne bağlı köylerden olan Harmandalı, 1933'teki adıyla Harbendeli köylüleri de Aksaray Vilâyeti'nin ilgasından sonra Niğde'nin çok uzak ve kışın şiddetindeki yolculuğun çok zor olmasından dolayı ciddi sıkıntılar yaşayacaklarını belirterek çok uzun zamandır özellikle ekonomik ilişkilerin Kırşehir'le iyi olmasından dolayı kendi köylerinin de Niğde yerine Kırşehir'e ilhakını istihdam etmişlerdir (BCA, 030-10-66-441-5).

II.1.2.Koçhisar Kazası

Koçhisarlı muhtarlar tarafından Başvekâlete gönderilen telgrafta Koçhisar'ın nüfusunun, ekonomik durumunun, verdikleri verginin pek çok kazadan daha iyi olduğunu belirttikten sonra Tayyare Cemiyeti'ne 90 bin liralık yardımlarını hatırlatmışlardır. Nahiye rütbesine düşürülmek yerine kaza olarak kalmayı "... Ankara'mıza kaza halinde bağlanması hususundaki tebşiratımızı helecanımızdan titreyen dudaklarımızla ağlayarak bekliyoruz..." ifadesiyle vurgulamışlardır.

Koçhisar Kazası'na bağlı Bekdik Köyü İhtiyar Heyeti de gönderdikleri arzuhalde bağlı buldukları Aksaray'ın da ilga edileceğini ve Koçhisar'ın Bâlâ'ya ilhak edileceğini üzüntüyle öğrendiklerini belirterek bunun yerine hem mesafe olarak hem de ekonomik ilişkilerdeki yakınlıktan dolayı Kırşehir'e bağlanmanın daha isabetli olacağını yazmışlardır. Ankara'nın uzaklığından dolayı her yönden zorluk yaşanacağını altını çizen Bekdik Köyü İhtiyar Heyeti, Cumhuriyet Hükümetinin köylünün rahatı ve huzurunu düşündüğü prensibini hatırlatarak kendilerinin de bu rahattan mahrum edilmelerini istihdam etmişlerdir (BCA, 030-10-66-441-5)¹¹.

Lütfu kerem bekleriz ev yurdun İsmet'i senden
Kurtar terakki ülkesini açıklı düşüşünden
Meyus kılma çoktur keremin ey ulu vicdan
Acı haline yurdun ey inkılaplar güneşi
Yoktur şu muhitte Aksaray'ın asla bir eşi
Saygılar sunuyor size yurdun toprağı taşı
Şair M [Murat] Sükûti

¹¹ Bekdik Köyü'nden Başvekâlete gönderilen 30-4-1933 tarihli arzuhalin tamamı şöyledir: Bizler Aksaray Vilâyeti'nin Koçhisar Kazası'na bağlı Bekdik Köyü halkınız. TBMM Meclisine teklif edilen yeni bir layihayı kanuniye mucibince ilgası mutasavver bazı vilâyetler meyanında Aksaray Vilâyetinin de dahil bulunduğunu ve halen bu vilâyete merbut kazamızın da Ankara'nın Bâlâ kazasına nahiye olarak rapt ve ilhak edileceğini kemal-ı teessürle haber aldık. Sığır ve koyun yetiştirme ve hububat istihsali mıntıkası olan kazamızın yetiştirdiği hayvanat ve istihsal eylediği hububat ve bilumum müstazaratımız ileriden beri çok yakınlığı dolayısıyla Kırşehir vilâyeti pazarına nakil ve orada istihsâl ederiz. Köylerimiz Bâlâ ve Koçhisar kazalarına çok uzak ve Kırşehir'e çok yakındır. Hükümet-i Cumhuriyetimizin teşkilât ve idare hususunda öteden beri takip ettiği prensiplerin başlıcası köylünün gerek hükümet ile olan münasebet ve muamelatında ve gerek iktisadi işlerinde en sehil cihetlerini nazarı itibara almakta olduğunu her an görmekteyiz. Bu yeni teşkilatta dahi bu mühim noktanın nazarı dikkatten durdurulamayacağına kati ümit ve kanaatimiz vardır. Kazamızın Ankara vilâyetine rapt ve ilhakı halinde ferdi ve iktisadi muamelatı mütenevviamız için duçar olacağımız müşkilattan başka kıymetli zamanlarımızın ne kadar heder olmasına bais olacağı edna mülâhazalarımızla anlaşılıyor. Bilhassa adliye ile olan muamelatımızda ledelicap ceza işleri için Ankara vilâyeti merkezine kadar gitmekliğimizin ika edeceği zorluk azade-i arzu izahtır. Binaenaleyh hükümetimizin takip eylediği prensibe de uygun olmak üzere köylünün hem

II.1.3. Arapsun Kazası

1920-1933 yılları arasında Aksaray'ın kazası olan Arapsun (BCA, 030-18-1-1-1-14-2), günümüzde Nevşehir'in bir ilçesidir. Günümüzdeki adı Gülşehir'dir. 1933'te Arapsun'dan değil ama Arapsun'a bağlı Devedamı'ndan bir arzual gönderilmiştir. Koçhisar'ın Bekdik Köyü'nden gönderilen ifadelere benzer şekilde Cumhuriyet Hükümetinin köylünün rahatı ve huzurunu düşündüğü prensibini hatırlatmışlardır. Dilekleri Niğde'ye bağlanmak yerine Kırşehir'e ilhaklarının sağlanmasıdır. Taleplerinin önemsenmesini istemişlerdir. Devedamı köyü sakinleri Kırşehir'e 4-6 saat mesafede iken Niğde'ye 20-25 saat olduğunu belirterek bu uzaklığın köylü için büyük sıkıntı olduğunu belirtmişlerdir (BCA, 030-10-66-441-5).

II.2. Besni

20 kişinin ismiyle Besni halkı tarafından Başvekâlete çekilen telgraf kararın çıkacağı söylentilerine istinaden gönderilmiştir. Telgrafın postaya verilmiş tarihi 4 Mayıs 1933'tür. Besni Kazasının Malatya'ya ilhakını duyan Besni halkı bu kararın kendilerini mağdur edeceğini özellikle ulaşım ve ekonomik ilişkiler üzerinden ifade etmeye çalışmışlardır. Besni'nin Malatya'ya 160, Gaziantep'e 140 kilometre uzaklıkta olmasının yanında ticarî ve iktisadî ithalat ve ihracatlarının Gaziantep'le ve halkın arzusunun Gaziantep'e bağlı kalmak olduğunu yazmışlardır. Eğer halkın bu arzusunun kanaat edilmezse bilirkişinin görüşü alınması durumunda da kendilerine hak verileceğini eklemiştir (BCA, 030-10-66-441-5, s.14-15).

II.3. Cebelibereket (Osmaniye)

Bir süre Payas ve Adana sancaklarına bağlı kalan Osmaniye kazası 1908 yılında Cebelibereket Sancağı'nın merkezi haline gelmiştir. I. TBMM'nin kurulduğu 1920 seçimlerinde sancak statüsünde TBMM'ye 3 milletvekili gönderen Cebelibereket; 1924 Anayasası ile Bahçe, Dört Yol, Hassa, Islahiye ve Ceyhan kazaları kendine bağlı olarak sancak statüsünden vilâyet statüsüne dönüştürülmüştür. Cebelibereket vilâyeti, 1923, 1927 ve 1931 seçimlerinde müstakil bir vilâyet olarak TBMM'ye milletvekili göndermiştir. 20 Mayıs 1933 Tarih ve 2197 Sayılı "Bazı Vilâyetlerin İlgası ve Bazılarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun" ile Cebelibereket vilâyeti ilga edilmiş, vilâyete bağlı Osmaniye, Bahçe, Ceyhan ve Dört Yol kazaları Adana'ya, Islahiye kazası ise Gaziantep'e bağlanmıştır (Altun, 2019: IV). 26 Eylül 1920 tarihli kanun tasarısı Adana Vilâyeti'ne bağlı Cebel-i Bereket [Osmaniye] ve Kozan sancaklarının müstakil sancak haline getirilmeleri hakkındadır (BCA, 030-18-1-1-1-15-20).

---

rahat ve huzurunun ve hem de iktisaden ve ferdin yükselmesi için köylerimizin Kırşehir'e rapt u ilhâkına müsaade buyrulmasını yüksek huzurlarınızdan arz ve istirham eyleriz efendimiz (BCA, 030-10-66-441-5).

Başvekâlete gönderilen arzuhaller içerisinde Cebelibereket'in yazdıklarının içerik yönünden dikkat çekicidir. Cebelibereket livasının nasıl teşkil edildiği tarihçesiyle anlatıldıktan sonra İstiklal Harbi'ndeki zorlukları, halkın fedakarlığı da duygusal bir şekilde izah edilmiştir. Cebelibereket vilâyetinin ilgasıyla alakalı haberi felce uğramış gibi öğrendiklerini, halk bu durumu "se-mavi bir felaket gibi teessürlerle karşıladı" diye nitelendirmişlerdir. Bu olumsuz haberle her işin durduğunu, çalışan kolların çalışmaz olduğunu, ilga kararının eğer ekonomik sebeplerle alındıysa bunun sonrasının da ekonomik yönden hesap edilip edilmediği imalı bir şekilde yazılmıştır. Verilen kararın mantıklı olmadığını dolaylı olarak izah etmeye çalışan Cebelibereket vatandaşları adına yazılan arzuhalde özellikle resmi işlemlerde karşılaşılabilecek sıkıntılara dikkat çekilmiştir. İlga kararına göre İslâhiye ve Hassa halkının Gaziantep'e; Bahçe, Dörttyol ve Osmaniye'nin Adana'ya ulaşmak için kat edilecek mesafenin vatandaşlar için oldukça meşakkatli olacağı, Gaziantep ve Adana arasında miras gibi paylaşılmak istemedikleri izah edilmiştir. Arzuhalin altında imzası bulunan kişiler şöyledir: Cebelibereket Cumhuriyet Halk Fırkası Heyet-i İdare Reisi, Belediye Reisi, Bahçe Kazası Belediye Reisi, İslâhiye Kazası Belediye Reisi, İslâhiye Meclisi Umumi Azası, Bahçe Meclisi Umumi Azası, Cebelibereket Meclisi Umumi Azası, Dörttyol Meclisi Umumi Azası, Cebelibereket müntehib-i sani, Cebelibereket müntehib-i sani, Bahçe Cumhuriyet Halk Fırkası Heyet-i İdare reisi, Cebelibereket müntehib-i sani, Ticaret Odası reisi (BCA, 030-10-66-441-5, s. 12,13).

II.4. Hakkâri (Çölemerik)

6 Mayıs 1933 tarihli ve Müftü Mehmet Ali ile Halk Fırkası Reisi Said imzalı telgrafta Hakkâri merkezi olan Çölemerik'te yaşayanların duyguları aktarılmaya çalışılmıştır. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ndeki haberi okuduktan sonra vilâyetlerinin lağvedileceğini öğrenen halk bu karardan vazgeçilmesini istirham etmişlerdir. İktisadi olarak vilâyetlerinin iyi bir noktada olmadığını itiraf ettikten sonra siyasi olarak önemli bir mevkide olduğunu izah etmeye başlamışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nda Rusların, hemen sonrasında da Nasturilerin istilasını gören Hakkâri Vilâyeti'nin ilgasından sonra askeri yönden rahat edemeyeceğine dikkat çekilmiştir. Son senelerde, Türkiye Cumhuriyeti'nin güç ve kudreti sayesinde rahat ettiklerini, yavaş da olsa ilerleme kaydedildiğini hatırlatan telgrafta vilâyetliğin iptal edilmesiyle vatandaşların ürkeceğini, perişan olacağını hatta olumsuz her ihtimale maruz kalabileceği belirtilmiştir. Lağvedilme kararına inanmadıklarını ama daha karar çıkmadığı için bundan vazgeçilebileceğine inandıklarını vurgulayarak hükümeti vazgeçirmeye çalışmışlardır. Bu noktaların hemen ardından kullandıkları ifade ilginçtir: "Lağv meselesi inanılmaz bir şey ise de fakat her hadisenin vukuundan evvel önüne geçmek icap ediyor. Çünkü askerî, siyasi, idarî noktalarından dolayı

evliya-i umur efendilerimiz bu hususta lağvı cihetine atf-ı nazar buyurmayacakları kanaatindeyiz. Zira cenuba düşen Şarkî Çal¹² muntıkasında Van Vilâyeti'ne celbi lazım gelen bir şahsın kış zamanından sarfınazar yaz günlerinde bile elli saat zarfında ancak varabileceği...". İlga kararından sonra Hakkâri'nin Van'a bağlanmasındaki mahzurlara da bölgenin coğrafyasından can alıcı bir örnek vermişlerdir. Anadolu'nun çatısı konumunda olan Doğu Anadolu Bölgesi'nin aynı zamanda yeryüzü şekilleri bakımından da yaşamı zorlaştırdığına, kış ayının herkesçe malum olduğu ama yazın bile bu arazinin engel teşkil ettiğinin altı çizilmiştir. Yaz ayında, Hakkâri'nin güneyinde ikamet eden birinin yeni vilâyete ulaşmasının elli saati bulacağına dikkat çekilmiştir. Yine burada "evliya-i umur" ifadesi ilginçtir. İlga kararına göre Hakkâri'nin mülhakatının tamamı Van'a bağlanmayacak, bir kısmı da Siirt Vilâyeti'ne dahil edilecektir. Hakkâri'nin bazı noktalarından Siirt'e varabilmek için doksan saatlik bir sürenin söz konusu olduğu ama bundan daha da önemli bir meselenin mevcudiyeti izah edilmiştir. Beytüşşebap ile Şırnak ahalisinin arasında çok uzun zamandır bir düşmanlık olması yüzünden çok ciddi sorunlara sebep olunacağı, ortaya çıkacak herhangi bir hukuki meselenin halli için vatandaşların Siirt Vilâyeti'ne gitmek istemeyeceği vurgulanmıştır (BCA, 030-10-66-441-5, s. 27-30). Hakkâri Van'a bağlı kaza durumundan 1935 yılının sonlarında çıkarıldı. 25 Aralık 1935 gün ve 2885 sayılı kanunla Şemdinli, Hakkâri, Gevar kazalarıyla Siirt vilâyetinin Beytüşşebap kazasından teşekkül etmek ve merkezi Çölemerik kasabası olmak üzere Hakkâri vilâyeti tekrar kuruldu (Özgen, 2016: 85,86).

II.5. İçel

II.5.1. Gülnar

27 Şubat 1933 tarihli ve Gülnar CHF Kaza İdare Heyeti Reisi, Belediye Reisi ve 13 azanın imzasıyla Başvekâlete gönderilen arzuhalin hemen başında bağlı buldukları İçel vilâyetinin Mersin'e ilhak olacağı dedikodusunun gerçek çıkması halinde bu durumun büyük zorluklara sebep olacağı vurgulanmıştır. Gülnar Kazasına bağlı bazı köylerin Mersin'e uzaklığının 155 km ile 225 km arasında değiştiğini ve bir kişinin Mersin'e gidiş-gelişinin 10 günü bulacağını belirtmişlerdir. Elbette bu 10 günlük mesafe yaya olarak gidiş-geliştir. Arzuhalin ikinci maddesi oldukça düşündürücüdür. Zira işin içinde eğitim vardır. Silifke'de akrabası olan pek çok Gülnarlı aile çocuklarını onlara emanet etmektedir ve vilâyet merkezinin Mersin'e alınması durumunda çocuklarının cumhuriyetin irfan sahasında temin ettiği lütuflardan mahrum kalacağını iddia etmişlerdir. Yine bu arzuhalde iddiaya göre Gülnar

¹² Çukurca İlçesi'nin eski adıdır. <http://www.cukurca.gov.tr/sayilarla-ilcemiz> (erişim tarihi: 07.05.2020/00:20)

merkezde devam eden imar ve inşaat faaliyetleri ilga kararının çıkacağı dedikodusu yüzünden durma noktasına gelmiştir. Bu arzuhalin sonunda kendilerini mutlu edecek kararın verilmesini Başvekâletin “yüksek adalet ve merhametlerinden” istirham etmişlerdir (BCA, 030-10-66-441-5, s. 11).

II.5.2.Mut

4 Mart 1933 tarihli ve Mut CHF İdare Heyeti Reisi, Belediye Reisi, Ziraat Odası Reisi ve 15 azanın imzasıyla Başvekâlete gönderilen arzuhalin giriş cümleleri Gülnar’dan gönderilenle benzerlik göstermektedir. Mut Kazasının Mersin’e çok uzak olduğunu, ilga kararı netleşirse kazadan birisinin vilâyete yani Mersin’e gidiş gelişinin “15 günden başlayarak 30 günlük bir zamanını” alacağı iddia edilmiştir. Böyle bir şeyin vukua gelmesinin zahmeti, külfeti, emek ve masrafının düşünülerek ilga kararından vazgeçilmesi istirham edilmiştir. Mut’un dahil olduğu İçel’in istibdatta (II. Abdülhamid döneminde) hiçbir yatırım görmediği hatta varlığı ile yokluğundan bile haberdar olunmadığı, cumhuriyet döneminde yolların, mekteplerin yapıldığı, yine bu dönemde ekonominin yoluna girdiği izah edilerek ilga kararından sonra bu ilerlemelerin duracağına dikkat çekilmiştir. Gülnar Kazasından gönderilen arzuhalde olduğu gibi çocukların eğitimi için Silifke’deki akrabalarının yardımları ve ilga kararından sonra bu imkândan da mahrum olunacağı hatırlatılmıştır. “Bizim refahımızı ve işlerimizin kolaylığa mazhariyetini bizden daha iyi düşünen yüksek şahsınızdan vilâyetimizin lağvından sarfınazar buyurulmasını çok rica eder ve bu vesile ile derin ve ebedi saygılarımızı sunarız efendim” denilerek arzuhallerini tamamlamışlardır (BCA, 030-10-66-441-5, s. 9-10)¹³.

¹³ Mut ve Gülnar’dan Başvekalete gönderilen arzuhallerin muhtevası ve ifadeleri birbirine çok benzediği için yalnızca birisini ıktibas edeceğiz.

Mensup olduğumuz İçel vilâyetinin lağvıyla Mersin’e ilhak olunacağı hakkında kazamızda bir şaya çıkmıştır. Bu teşebbüsün katyeti ve tatbik bulunduğu taktirde yüksek merhamet ve şefkatlerini celp edecek çok büyük müşkülât ve ızdırap içinde kalacağımız emr ü aşikâr olduğundan muhafaza-i hukukumuzu tazarru zaruretinde kaldık.

1. Malumu devletlerdir ki İçel vilâyeti pek yakın bir mazide kendisine mülhak olan Ermenek kazası da dahil olduğu halde büyük Toros silsilesinin ihata ettiği geniş bir havza içinde bulunuyor. Mersin vilâyeti bu havzanın dışında ve İçel’in ve Ezcümle kazamızın şarkına düşen en uzak bir mahaldedir. Vilâyetin kazaları mevkilerine göre Mersin’le irtibat edebilmek için birkaç kazanın uzun mesafeli mesaha-i sathiyelerini baştan başa katetmek mecburiyetinde kalacaktır. Vilâyete işi düşen bir şahsın bu mesafeyi kat etmek ve yine evine gelebilmek için mevkiine göre gidiş ve geliş olmak üzere on beş günden başlayarak otuz günlük bir zamanını yollarda geçirmesi lazım geliyor. Bu külfet ve zahmetin ne kadar büyük emek ve masrafı ve ne kadar vakit ziyani icap edeceğini düşünenecek ve kazamız halkını muhakkak zarar ziyandan himaye buyuracak yegâne merciimiz zati devletlerdir.

2. İçel vilâyetinin devri leimi istibdada değil asârî ümran ismi bile dile alınmamış ve merkezin kazamıza pek yakın olmasından vilâyet teşkilatı ümran ve irfan ve iktisadi işlerimiz üzerindeki murakabe ve çalışmalarına pek inkişafı bir seyir verdiği asarı ile meydandadır. Nur-u cumhuriyet sayesinde kazamızda yüzlerce kilometre yollar ve müteaddit mektepler açılmış ve daha çok ümran eserleri görülmüştür. Ziraatın, hayvancılığın ve ticaretin ilerlemesi için yapılan tedbir ve teşvikler ise iyi bir inkişafı yoluna girmiştir. Vilâyetimizin lağvıyla bu ilerleme hamlelerinin kuvvet ve kudretini kaybedeceği muhakkaktır.

3. Silifke’de halkımızın pek çok tanıdıkları ve akrabaları bulunmasına ve orada sükna [ikamet edilecek yer] ve maişetin kolaylık ve ucuzlukla temini mümkün olmasına binaen çocuklarımızı okutturmak için bu vesaitten vasi miyyasta istifade ediyorduk. Vilâyetin oradan kaldırılmasıyla bu mühim faydalardan ve çocuklarımızı okutturmaktan mahrum kalacağımız meydandadır.

4. Silifke’nin Taşucu iskelesi tabii bir limana maliktir. Halkımız vilâyet teşkilatına taalluk edecek işlerini takip için Silifke’ye gidişinde iktisadî noktadan tebarüz eden Taşucu iskelesindeki işlerini de görmeğe muvaffak oluyorlardı. Vilâyetin Silifke’den kaldırılmasıyla bu kolaylığın da kalkmış olacağı ve halkın işlerinin görülmesi uzun zamana mütevakkıf

II.5.3.Silifke

7 Mart 1933 tarihli telgrafın girişinde Başvekil İsmet Paşa'ya uzun bir methiye bulunmaktadır. Aslında çaresiz olan halkın yapacağı bir şey olmadığından bu şekilde hitap ettiklerini düşünmek zor olmasa gerektir. İçel'in yüzölçümüne, stratejik önemine dikkat çekilen telgrafta, son yıllardaki ilerlemeler ve Ermenek ile birleşilmesi halinde nüfusun 150 bin olacağı ve çeyrek asır sonra bir misli daha çoğalacağı izah edilerek ilga kararından vazgeçilmesi talep edilmiştir. İçel'de yaşayan halkın karakteri vurgulu bir şekilde anlatılmıştır. İçel halkının Türk ırkının necabet, nezafet, şecaat ve hükûmete bağlılığı, samimiyetini kaybetmemiş insanlardan oluştuğu izah edilerek bu halkın küstürülmemesi, şevklerinin kırılmaması istenir. Başka bir ifadeyle gizli bir serzenişle ilga kararında tasarruf sahibi olanlar ikaz edilir (BCA, 030-10-66-441-5: 31-37).

II.6.Mesudiye

23 Mart 1933 tarihli ve Mesudiye Belediye Reisi Mehmet ile Halk Fırkası mutemedi Hamit imzalı telgraf Başvekil İsmet Paşa'ya hitaben yazılmıştır. Bu telgraf, gönderim tarihinden de anlaşıldığı gibi ilga kanunu çıkmadan önceki söylentilere binaen yazılmıştır. Mayıs 1933'te çıkan 2197 sayılı kanunla Mesudiye kazası Ordu'ya bağlanmıştır (TBMM, ZC, D.4, C.15: 199). Mesudiyeliler, söylentinin etkisiyle kazalarının gerek coğrafi vaziyeti yakınlığı ve gerekse iktisadi vaziyeti itibari ile bütün irtibatlarının, münasebetlerinin Ordu vilâyeti ile olduğunu vurgulayan telgraflarında Şebinkarahisar'la alakalarının olmadığını dikkate alınarak Ordu'ya ilhak edilmelerini istirham etmişlerdir. Telgrafta ulaşım üzerinden örnek verirken Mesudiye Kazasına bağlı olan köylerin Ordu ile mesafesinin 8, Şebinkarahisar ile 35 saat olduğunu göz önüne alınmasına dikkat çekmişlerdir. "Şüphesizdir ki Cumhuriyet hükümetimiz bu fakir köylüleri böyle süründürmekten ve kazamızın iktisadiyatını ve halkı bu müşkülattan kurtarmak ister. Bu cihetleri nazar-ı merhamete alarak kazamızın Ordu vilâyetine ilhakını arz istirham eyleriz efendim" diyerek bağladıkları telgraflarından (BCA, 030-10-66-441-5: 25-26) iki ay sonra istedikleri haberi almışlardır.

---

müşkillerle karşılaşacağı tabiidir. Binaenaleyh İçel vilâyetinin lağvıyla daha uzak bir merkeze bağlanmasında Mut Kazası halkının yüksek merhamet ve şefkatlerini tahrik edecek büyük müşkülât ve iztiraplara uğrayacakları aşıkardır. Bizim refahımızı ve işlerimizin kolaylığa mazhariyetini bizden daha iyi düşünen yüksek şahsınızdan vilâyetimizin lağvından sarfı-nazar buyurulmasını çok rica eder ve bu vesile ile derin ve ebedi saygılarımızı sunarız efendim.

MUT C.H.F. İdare Heyeti R. [Reisi, imza],

Belediye Reisi [Reisi, imza],

Ziraat Odası R. [Reisi, imza]

[Metnin hemen altına iki pul yapıştırılmıştır. 16 azadan sadece birisi imzalı değildir]

(BCA, 030-10-66-441-5:9-10).

II.6.1.Pazarcık

Pazarcık halkı tarafından Başvekâlete gönderilen telgraf kararın çıkacağı söylentilerine istinaden 19 Mayıs 1933'te gönderilmiştir. Pazarcık Kazasının yakınlığı dolayısı ile Gaziantep'e ilhak edileceğini Milliyet gazetesinde teesürle öğrendiklerini, Pazarcık'ın hem coğrafi hem de tarihi yönden Gaziantep ile değil Maraş ile bağlantısının çok kuvvetli olduğunu vurgulamışlardır. Pazarcık'ın en yakın köyünün Antep'e 9, Maraş'a 2 saat mesafede olduğu ifade edildikten sonra doğu ve güney arazilerinin beşte dört kısmının Maraşlılar'a ait olduğu belirtilmiştir. "...birbirlerine kaynaşmıştır ki bunların tefrikine inkân olmadığı ve binaenaleyh uzun bir devirden beri birbirine bağlı bu iki kasabanın birbirinden ayrılması Maraş ve Pazarcık'ın iktisadî alanının öldürülmesini mucip olacağı..." ifadeleriyle Pazarcık ile Maraş'ın birbiriyle bağlantısının ne kadar kuvvetli olduğunu izah etmişlerdir.

Kurtuluş Savaşı günlerini de hatırlatarak, madden ve manen tüm zorluklara göğüs geren halkın sıkıntı yaşamaması için ikazda bulunurken Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya atıfta bulunarak, "O büyük ve şanlı dehanın sizin yanan, yıkılan evlerinizin direklerini altından yaptıracağını sözünü bugünkü yıkılmak istenen saadeti ile hatırlatmak isteriz" diye yazmışlardır. Oldukça etkileyici bu cümleler sonunda "maddi manevi varlıkları birbirine kaynaşmış bu iki kasaba halkının birbirinden ayrılmamasını istirham ederiz efendim" diyerek Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi Ziya, Belediye Reisi Tevfik, Ticaret Odası Reisi Süleyman, Ziraat Odası Reisi Nedim ve Meclis-i Umumi namına Ali Hilmi'nin isimleri bulunan telgraflarını tamamlamışlardır (BCA, 030-10-66-441-5: 20-24).

III.TBMM'DE İLGA KANUNU TASARISI İLE ALAKALI KONUŞMALAR

İsmi geçen vilâyetlerden sadece iki mebus ilga tasarısı hakkında söz almışlardır. Bunlar Şebinkarahisar mebusu İsmail (Sabuncuoğlu) Bey¹⁴ ve Aksaray mebusu Besim (Atalay) Bey'dir¹⁵. TBMM'de kanun teklifi 20 Mayıs 1933'te görüşülmeye başlanmıştır. Öncelikle Şebinkarahisar mebusu İsmail Bey söz alarak vilâyetinin hakkını savunmaya çalışmıştır (Gül, 2015: 68).

Efendim, bu lâyhada lâğvedilecek vilâyetler hakkında esbabı mucibe olarak gösterilen şey, varidatının azlığı, inkişaf kabiliyetinin olmaması. 6 vilâyetin hemen hepsinde de otomatik bir surette aynı şey aşağı yukarı zikredilmiştir. Bu vilâyetlerin civarında öyle vilâyetler vardır ki bunların kaza adedile onların kaza adedi nisbet edilecek olursa öteki 8 kazalı bir vilâyettir, aşağı yukarı iki misli varidatı vardır. İnkişaf

¹⁴ İsmail Bey, II. Dönemde Şebinkarahisar, III,IV, V, VI, VII dönemlerinde Giresun mebusudur. (Gül, 2015:68).

¹⁵ Ahmet Besim ATALAY (1882-1965)

kabiliyetine gelince: diğesinde inkişaf kabiliyeti ne ise bundaki de odur. Fakat vilâyetin umumî varidatının kendi masrafını korumaması gösteriyor ki teşkilâtı mülkiye üzerinde bir tedbir almak icap ediyor. Bunu ben de şahsan kabul ediyorum (TBMM, ZC. 4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim: 196).

İçişleri Bakanı (Dahiliye Vekili) Şükrü Kaya konuşmaların bir şey değiştirmeyeceğini, vakit kaybı olduğunu söylese de İsmail Bey ısrarla tavrini vermeye çalışmış fakat bu tavrı reddedilmiştir (Gül, 2015: 69).

İsmail Bey'den sonra söz alan Aksaray mebusu Besim Bey uzun ve duygusal bir konuşma yapmıştır. *“Arkadaşlar, biliyorum ki, söyleyeceğim söz, Aksaray'ın başına gelmiş olan bu derdi kaldırıp atmayacaktır. Uzun bir süredir Aksaray'ın mebusu olan, kalemi ve hitabı güçlü olan Besim Atalay Fuzulî'nin “söylesem tesiri yok, sussam gönül razı değil” dediği gibi...”* konuşmasından sonra da Aksaray'ın vilâyetliğinin tekrar gelmeyeceğini bildiğini ama yine de konuşacağını ifade ederek kürsüden Aksaray'ın hakkını savunmuştur:

Bile bile söylüyorum. Hem ağlarım hem giderim diyen kızın hesabı. Ben de hem bilirim hem de söylerim. Çünkü ben üç devredir Aksaray'ın mebusuyum. Orayı sevdim, oranın hayrına çalışmağa söz verdim. Efendiler, ben sevdiğim, inandığım, söz verdiğim bir şehrin hayrına çalışmazsam bana gevşeklik ediyorsun demez misiniz?” (Doğru sesleri). *“Herhangi bir zaman, herhangi bir şeyi seversem, onun menfaatine çalışmağa söz verirsem nihayete kadar çalışmağa mecburum. Biliyorum benim bu sözlerim Aksaray'ın mersiyesi gibi bir şey olacak (TBMM, ZC. 4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim: 197).*

Bu giriş konuşmasından sonra Besim Bey, kararın iyice düşünülmesini tavsiye ederek daha önce bazı kararların isabetli olmadığını ve değiştirildiğini hatırlatmıştır.

Biz herhangi bir işi yaparken iyice dikkat edelim ve sonra bir daha bozmamak üzere yapalım. Bilirsiniz, İktisat Vekâleti ile Ziraat Vekâleti'ni kaç defa birleştirdik, ayırdık (O başka sesleri). İşitiyoruz, gazetelerde okuyoruz; İstanbul maliyesinde, şurada burada yeni teşkilât yapılmış, bilmem kaç yüz tane memur alınacakmış. Hatırlarsınız, geçenlerde tasarruf maksadı ile birçok memurlar çıkartılmıştı. Efendiler, buna ne lüzum vardır? Memura ihtiyaç vardı da niçin çıkardınız, yok ise bugün niçin alıyorsunuz? Yapılacak herhangi bir işi esaslı tetkikten sonra yapalım.

Daha vilâyetlik kararının yanlışlığı-doğruluğu konusuna gelmeden de önemli bazı hususlara dikkat çekmiştir. Konuşmasının devamında Aksaray'dan daha küçük (hem nüfus hem iktisadî bakımdan) vilâyetler lağvedilmezken neden Aksaray sorusunu haklı olarak sormaktadır.

Biz vilâyetleri çoğaltırken, zabıt cerideleri meydandadır, birçok nazariye serdettik, faydalarını saydık, döktük. O faydalar hâsıl olmamış mıdır ki bugün lâğvediyoruz? Her hakikat tecrübe ile meydana çıkar. Yapılmış bir tecrübe ile meydana çıkar. Yapılmış bir tecrübe varsa, vilâyet usulünün faydası görüldüğü hakikatidir. Yalnız

bu vilâyetin değil, birtakım vilâyetlerin dahi lâğvı düşünölmüş idi. Bu, memleketin hayrı içinse niçin tehir ediliyor? Bir gün evvel bunlar da lâğvedilsin, değilse niçin yalnız bu vilâyetin başına geliyor? Arkadaşlar, Aksaray bugün mevcut vilâyetlerin birçoğundan nüfus ve mamuriyet itibarı ile çok yüksektir, çok iyidir. Bir gelin vakarı ile süzölüp gelen güzel bir suyu vardır ve Basarabya [Besarabya, Moldova'nın tarihî adıdır] kadar güzelleşecek, zenginleşecek bir memlekettir. 150,000 nüfusu vardır. Nüfusu bu kadar olmayan vilâyet size sayabilirim. Elimizde istatistikler vardır. Eğer bu hakikî ihtiyaca müstenit ise daha az nüfusu olan vilâyetler niçin lâğvedilmiyor? Varidatı umumiyesi kendisini idare etmeyen vilâyetler vardır.

Besim Atalay buradan sonraki bölümde Aksaray'ın diğer vilâyetlerden farkını istatistikî bilgilerle izah etmiştir.

- ✓ Hâlbuki 200.000 liradan fazla muhasebe-i hususiye varidatı vardır.
- ✓ Merkeze irsalâtı 100.000 liradır.
- ✓ Birçok vilâyetler muallimlerin maaşını veremezken Aksaray vilâyeti her ay muntazaman memurlarının maaşını vermiştir.
- ✓ Köyleri 298'dir.
- ✓ Aylarca muallimlerin maaşlarını veremeyen vilâyetler varken, onlar duruyor da Aksaray her ay muntazaman muallimlerin maaşlarını ödeyebilecek kudrette olan bir vilâyetin lâğvı büyük bir zıya' olmaz mı?
- ✓ Hulâsa arkadaşlar, uzun bir istatistik yaparak vaktinizi almak istemiyorum, çünkü elinizde mevcuttur. Son söz olarak şunu söyleyeyim ki; Aksaray'ın çok güzel ve parlak bir mazisi vardır. Selçukoğulları zamanında ikinci payitaht idi. Beyaz saraylar, darphaneleri, yeşil medreseleri ile kâinatın irfan merkezi idi.
- ✓ Cumhuriyetten sonra mamuriyete kavuştu. Bahçeler, parklar yapıldı, ırmak kenarlarına ağaçlar dikildi.
- ✓ Bunlardan başka 300 beygir kuvvetinde bir elektrik fabrikası yapılmıştır ki, bugün Nevşehir'e kadar gidecek kabiliyettedir. Cumhuriyetin feyzinden, susamış bir âşik kadar, bol bol, kana kana istifade edecekken bundan mahrum edeceğinizi hiç ümit etmiyordum.

Meselenin doğrudan muhatabı olan Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, Aksaray da dâhil vilâyetlikleri ilga edilen şehirler için verilen kararın mantıklı olduğunu genişçe izah ederek sözlerini bitirmiştir. (TBMM, ZC. 4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim: 198).

...

Binaenaleyh Aksaray hakikaten terakki etmişse o terakkiyi vilâyet merkezi olmasından ziyade Cumhuriyet idaresine medyundur. Vilâyet merkezi olduğundan dolayı terakki etmiş değildir. Yani Cumhuriyet idaresine nail olduğundan dolayı terakki etmiştir. (Şüphesiz sesleri). Besim Atalay Bey arkadaşımız çok güzel söylediler. Esasen güzel söylerler. Hakikaten çok müteessir oldum. Eğer eski zamanda olduğu gibi şairlere caize vermek âdeti olsaydı, ben de bu şaire bir caize olarak bunu bırakırdım.

(Gülüşmeler). *Bu âdetler çoktan kalktı. Onun için rica edeceğim, maddelere geçelim ve bu işimizi bitirelim.*

Bu uzun cevâbî konuşma sonrasında Reis “Başka söz isteyen yoktur” dedikten sonra oylamaya geçer ve “Maddelere geçilmesini kabul edenler...” “Etmeyenler...” sualinden sonra “Kabul edilmiştir” açıklamasını yapar (TBMM, ZC. 4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim: 198).

SONUÇ

Yeni Kurulan Türkiye Cumhuriyeti idari taksimatta önemli değişiklikler yapmıştır. 1921, 1924 ve sonraki yıllarda çıkarılan kanunlarda düzenlemeler ile vilâyetlerin, kazaların sayısında da değişiklikler olmuştur. Farklı tarihlerde çıkarılan kanunlarla bazı vilâyetler ilga edilmiştir. İlga edilen bazı vilâyetler eski statülerine kısa sürede kavuşurken bazı vilâyetler de onlarca yıl beklemek zorunda kalmıştır. Şebinkarahisar ise eski statüsüne kavuşmayı beklemektedir.

1933 yılının ilk aylarında Dahiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı), özellikle tasarruf amacıyla vilâyetlik vasfına sahip olmadığı düşünülen bazı vilâyetlerin ilgasına ve bazılarının birleştirilmesine dair çalışmalar yapmıştır. Tespit edilen vilâyetlerden Aksaray, Hakkâri, Cebelibereket, Şebinkarahisar vilâyetleri ilga edilirken Rize-Artvin ile İçel-Mersin vilâyetlerinin birleştirilmesi için kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarının kanunlaşması sonrasında vilâyet sayısı 57 olacaktır. Bazı vilâyetlerin kaldırılması ve bazılarının birleştirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığı’nun hazırladığı ve Bakanlar Kurulu’nun 19 Mart 1933’teki toplantısında arz edilecek kanun layihasında gerekçeler bulunmaktadır. Vilâyetler hakkındaki bu gerekçelere bakıldığında benzer ifadeler göze çarpmaktadır. Vilâyetlerin ilgasına ortak gerekçelerin başında nüfusun ve buna bağlı olarak da gelirin azlığı gelmektedir. Başbakan İsmet İnönü imzalı bu layihada maddeler halinde gerekçelerin izahatı vardır.

İçişleri Bakanlığı vilâyetler hakkında nüfus ve gelir azlığı, coğrafi konunun büyümeye uygun olmayışı gibi nedenleri ilga sebebi olarak Bakanlar Kurulu’na sunarken; vilâyetlikleri elinden gideceği konuşulan vatandaşlar da durumun öyle olmadığını belirten telgraf ve arzuhaller sunmuşlardır. Farklı tarihlerde gönderilen bu telgraflar ve arzuhallerde benzer ifadeler bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde vilâyetlerinin inkişaf ederken bu kararın kendilerini çok şaşırttığını, mağdur edeceğini izah eden telgraf ve arzuhaller genel olarak haklı itirazları ihtiva etmektedir. İlga ve birleştirme tasarısını duyan vilâyetlerden Aksaray, Cebelibereket, Hakkâri, İçel-Mersin’den telgraf ve arzuhaller bulunurken Şebinkarahisar’dan, Rize-Artvin’den herhangi bir itiraz tespit edilememiştir.

TBMM’de bu konuyu gündeme getiren Aksaray mebusu Besim (Atalay) Bey olmuştur. Aslen Aksaraylı olan Rıza Bey herhangi bir açıklama yapmazken aslen Aksaraylı olmadığı halde Besim Bey vilâyetin hakkını savunan uzun ve etkili bir konuşma yapmıştır. Diğer vilâyetlerin mebuslarının herhangi bir konuşmasına tesadüf edilememiştir.

İsmi geçen vilâyetlerden İçişleri Bakanlığı ve Başbakanlığa gönderilen telgraflar neticeyi etkilememiştir. İçişleri Bakanlığı’nın bu tasarısı 27 Mayıs 1993 tarih ve 2197 sayılı kanun ile neticelenmiştir.

İlga edilen vilâyetlerden Şebinkarahisar ve Silifke (İçel) halen ilçe statüsünde iken Hakkâri 1935’te, Artvin ve Rize 1936’da, Mersin 1962’de, Aksaray 1989’da ve Osmaniye (Cebelibereket) 1996’da yeniden il olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
- BCA, 030-10-66-441-5
- BCA, 030-18-1-1-1-14-2
- BCA, 030-18-1-1-1-15-20

Yayımlanmış Resmî Belgeler

- TBMM Zabıt Ceridesi¹⁶

Sürelî Yayınlar¹⁷

- Aksaray Vilâyet Gazetesi (AVG)
- Babalık
- Resmî Gazete

Telif Eserler (Kitap/Tez/Makaleler)

- Altun, Mehmet (2019). *II-IV. Dönem Cebelibereket (Osmaniye) Milletvekilleri ve Meclis Çalışmaları*, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman.
- Bilgi, Nejdî (2002). "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Mülkî Yapının Gelişimi (1920-1950)", *Türkler Ansiklopedisi*, C.17, (Ed. Hasan Celal Güzel), Ankara, ss.334-346.
- Cavlak, Tuncer (1990). *Cumhuriyet Döneminde İdari Taksimat ve Mülki Teşkilat (1923-1950)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ.
- Gül, M. Fırat. (2020). *Aksaray'ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yapısı (1908-1933)*, Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Niğde.
- Gül, O. Kubilay (2015). *Şebinkarahisar Yeniden Vilâyet Olma Yolunda 81. Yıl*, İstanbul: Yaz Yayınları, İstanbul.
- Kartal, Nazım (2013). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı'da Mülki İdare", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C.4, Sayı 1, ss.1-24.
- Ortaylı, İlber (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, İstanbul.
- Özden, Özgen (2016). *Hakkâri Vilâyetinin Sosyo-İktisadi ve Siyasal Yapısı (1923-1960)*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Uşak.
- Sönmez, Muammer (2014). "Mülki İdare Sistemini Etkileyen Faktörler", *Türk İdare Dergisi*, 479, ss.243-278.
- Taştan, Yüksel (2016). "Osmanlı Devleti'nde "1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkati" ile Vilâyet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İstanbul, ss.78-98.

¹⁶ Zabıt Cerideleri metin içerisinde gösterilmiştir.

¹⁷ Gazetelerin künyeleri metin içerisinde gösterilmiştir.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTA->

[NAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTA-NAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015054ss0174.pdf)

[-http://www.osmanlicaturkce.com/zıya](http://www.osmanlicaturkce.com/zıya)

EKLER

Telgraflardan bir örnek

DEVLET
Telgraf muhaberatından
dolayı mes'uliyet kabul
etmez.

(*) R = Resmi demektir.
G = Gayri resmi demektir.

T. C. P. T. T. 8021 Na. 251

TELGRAFNAME *Sud* Tarih: *ANKARA*
Adres: *baş vekaleti celileye*
ankara

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARSIVI

ILK MERKEZ	No.	Kelime	VERİLDİĞİ		R. G. ( ) ORTA MERKEZ	ALINDIĞI		İMZA
			Tarih	Saat		Tarih	Saat	
<i>ANKARA</i>	<i>179</i>	<i>305</i>	<i>19/5/57</i>	<i>11</i>		<i>19/5</i>	<i>11:50</i>	<i>[Signature]</i>

pasajcı kasesinin yakınlığı dolayısıyla gazi antaba ilhak edileceği vilayet
gazetesinde teessütle okunmaktadır devri cezafisi ve hacuzu vaktini icbarile
marşın cenup ve şark ohatından bir birine tarifen ziyungun pasajcı
kasesinin cenubundağı şarkından bağlayıcı antaba big bir marşoboti yaktur
en yalın kavye gazi antaba doluz marşın iki saat mesafesinde oluğu gibi gazi
antaba 12 saat bir mesafede oluğu marşın şimal kısmı dağlarla kaali olup
enok intifade etmekte oluğu cenup ve şark kısmı arazinininbeşte dört kısmı
marşlılara nit oluğu ve başlıca istihsalatımızdan ciza çeltikherki ve

20